

Drama 1882

WAEL SHAWKY

De Arabische Brecht

Pieter T'Jonck
Gezien op 18 april 2024
Giardini Biennale, Venetië

Tijdens de Biënnale Arte Venetië 2024 was het Egyptische paviljoen *talk of the town*: het toonde een film van zowat een uur waarin de Egyptische kunstenaar Wael Shawky de Egyptische 'Urabi revolutie' als een spannende opera uit de doeken doet. Tijdens die revolutie, genoemd naar Kolonel Urabi, verzetten de Egyptenaren zich van 1879 tot 1882 tegen de buitenlandse bezetting van hun land door Engelsen, Fransen en Turken. 'Drama 1882' is een video, maar de rode gordijnen die opengaan bij het begin, en sluiten bij het slot, maken duidelijk dat je dit werk als een opvoering moet lezen.

06 MEI 2025

De vertoning is om meerdere redenen bijzonder. Ze vertelt ten eerste een geschiedenis die in het Westen quasi vergeten is, maar voor Egyptenaren een historisch referentiepunt is, of zelfs een voorafbeelding van de revolutie onder Nasser in de jaren 1950. Shawky gaf ze vorm als een musical, maar anders dan in bijvoorbeeld 'Hamilton', de Amerikaanse musical over een van de helden van de Amerikaanse revolutie, is de handeling extreem gestileerd, bijna alsof je naar een dansvoorstelling keek. Een opera is het zeker: alle teksten worden gezongen.

Zoals de spelers daarbij dreigend naar elkaar toe neigen of terugwijken voor elkaar zie je niet zozeer karakters als wel krachten in de toenmalige complexe politieke krachtsverhoudingen. Zang blijkt daarbij een uiterst krachtig middel om de personages los te weken uit hun toevallige, persoonlijke omstandigheden. Al zingend groeien ze uit tot de emanatie van een tijdsgewricht. De minimale pianomuziek, gecomponeerd door Shawky zelf, is het basisstramien waarop deze figuren hun historische lot uitzetten.

Ze doen dat in klassiek Arabisch, met Engelse ondertitels. Ook de niet-Arabische acteurs zijn nagesynchroniseerd. Shawky zet zo de klassieke gang van zaken op zijn kop: we zijn het zo gewoon dat Arabieren Engels spreken in films als pakweg

‘Lawrence of Arabia’, dat we er niet meer op letten. Daardoor valt het des te meer op dat Engelsen, Fransen en Turken hier Arabisch spreken. Dit is daardoor des te meer het Egyptische perspectief op de geschiedenis.

Het zijn eerder marionetten dan mensen, eerder historische krachten dan personages zoals de spelers elkaar intimideren of voor elkaar wijken.

Meerdere scènes zijn onvergetelijk. Het begin van het drama bijvoorbeeld: een man die al moordend door de medina trekt en zo de onvrede onder de bevolking opstookt, terwijl elders de heersende machten zich wentelen in luxe en praal. Bijzonder zijn vooral de historische ontmoetingen tussen de protagonisten van het verhaal. Op hobbelpaarden, rond een groot tapijt. De listige Engelse generaal, de breedsprakerige, maar onmachtige Franse gezant, de Turkse militairen die het voor het zeggen hadden in het leger en, *last but not least*, de Khedive of Egyptische pasja die door de Turkse Sultan in het zadel geholpen en gehouden werd.

Het zijn eerder marionetten dan mensen, eerder historische krachten dan personages zoals ze elkaar intimideren of voor elkaar wijken. Het Egyptische volk staat erbij en kijkt ernaar, niet als een willoos slachtoffer, maar als een koor dat met dans en ritmisch geklap uitdrukking geeft aan zijn ontzetting over de spelletjes die over hun hoofden – en op hun kosten – met hen gespeeld worden.

Ook de scenografie is bijzonder: het stedelijke landschap van Alexandrië, de belangrijkste locatie, is opgebouwd als een reeks opeenvolgende schermen in felle kleuren, met grillige contouren, zoals dat in het barokke theater gebruikelijk was. Maar anders dan in het barokke theater bieden de schermen nergens doorzicht, noch suggereren ze diepte (en inzicht). Ze weerspiegelen eerder de labyrintische (en ondoorgrondelijke) structuur van de medina. De felle kleuren maken het beeld sprookjesachig maar ook *unheimlich*: dit is geen posterbeeld. Die geraffineerde compositie doet je met heel andere ogen kijken naar de structuur van samenlevingen in het Midden-Oosten. Shawky maakt zo uitgesproken politiek theater op de wijze van Brecht: hij doet je nadenken, zonder het antwoord uit te spellen. Hij duikt in de geschiedenis om een licht te werpen op het heden.

In Venetië luisterde Shawky het Egyptisch paviljoen ook nog eens op met ‘meubels’ en sculpturen in de ruimte: bizar verwrongen époque-meubilair en dito servies, of een beeld van een woestijnburcht met schorpioenenpoten. Onheilszwangere beelden van een lang vervlogen tumultueus tijdperk dat toch merkwaardig goed op het onze lijkt. Dat extraatje zal je op het Kunstenfestivaldesarts moeten missen, maar laat dat je vooral niet tegenhouden om te gaan kijken.